

ПРОБЛЕМИ ФОРМУВАННЯ ЕКОНОМІЧНО ОБГРУНТОВАНИХ ТАРИФІВ НА ТЕПЛОПОСТАЧАННЯ У СУМСЬКІЙ ОБЛАСТІ

Проблеми ефективного використання енергетичних ресурсів у регіонах України не втрачають своєї актуальності протягом всього періоду державної незалежності. Особливо гостро останніми роками постає питання формування економічно обґрунтованих тарифів на теплопостачання (ТП), питома вага якого у витратах домогосподарств неухильно збільшується. Так, за даними «Сумитеплоенерго» за період 1.01.2014–1.08.2016 р. тарифи на ТП для населення зросли у 3,56 раза [3]. Натомість середньомісячна заробітна плата збільшилася лише в 1,58 рази [5], при цьому індекс реальної заробітної плати склав за 2014 рік – 86,5%, за 2015 рік – 90,1% та за 7 місяців 2016 року – 94,8% [1]. Такий диспаритет у цінах і доходах домогосподарств, основним джерелом надходжень яких виступає саме заробітна плата, є причиною запеклих дискусій, які точаться останнім часом в українському суспільстві щодо економічної обґрунтованості та доцільності підвищення тарифів на комунальні послуги.

Тарифи є основою для забезпечення ефективного господарювання тепло-виробників і теплопостачальників, а також гарантією безперебійного надання населенню та іншим споживачам послуг з ТП за справедливими цінами. Однак, сучасна система тарифоутворення в регіонах України не є ефективною з точки зору мотивації теплогенеруючих компаній до формування технічно й економічно обґрунтованих тарифів. На противагу, у деяких випадках вона спонукає компанії до завищення розрахункових витрат палива та втрат тепла при його транспортуванні. Наразі теплогенеруючі підприємства мають можливість перекладати економічно необґрунтовані витрати на виробництво і розподіл тепла на плечі кінцевих споживачів. Так, при розрахунку тарифів у системах централізованого ТП враховуються сумарні втрати теплоти у магістральних трубопроводах, а також внутрішньобудинкових мережах без урахування наявності побудинкових приладів обліку тепла. Як наслідок, споживачі у будинках, оснащених тепловими лічильниками, фактично оплачують розрахункові та реальні втрати тепла.

Слід відзначити, що рівень сумарних розрахункових втрат тепла, закладених у чинних тарифах, значно перевищує нормативні показники. Наприклад, сумарні розрахункові втрати тепла в існуючому тарифі, погодженому для ТОВ «Сумитеплоенерго» у 2016 році, становлять 29%. В абсолютному вимірі це близько 212,4 тис. Гкал на рік або 248129,0 тис. грн марно витрачених коштів [3-4]. Такий високий рівень розрахункових втрат можна пояснити дією двох груп факторів. До першої з них належать об'єктивні чинники: незадовільний технічний стан тепломереж через їх фізичне спрацювання, зношення теплоізоляційних матеріалів, зміну геологічних умов (наприклад, підвищення рівня гру-

нтових вод); неповне завантаження виробничих потужностей внаслідок скорочення приєднаного навантаження споживачів порівняно з проектними показниками теплогенеруючих установок; застосування морально застарілих технологій при реконструкції та ремонті тепломереж (наприклад, теплоізоляція трубопроводів мінеральною ватою, незважаючи на вимоги ДБН щодо використання спеціальних попередньо ізольованих труб) тощо. До другої групи факторів належить економічна незацікавленість як теплогенеруючих і теплопостачальних компаній, так і населення, що отримує субсидії, у зниженні обсягів тепловтрат.

Щодо теплогенеруючих та теплопостачальних підприємств, їх виручка і прибуток прямо залежать від величини діючого тарифу на ТП, що формується витратним методом. Отже, збільшення собівартості виробництва і розподілу тепла приводить до підвищення прибутку таких компаній. Якщо враховувати, що у складі собівартості 1 Гкал паливна складова становить більше 70%, то зростання цін на паливо збільшуватиме прибуток теплогенеруючих та теплопостачальних підприємств за інших рівних умов, демотивуючи їх до енергозбереження. Щодо населення, яке отримує субсидії і споживає комунальні послуги в межах встановлених нормативів, то воно економічно не зацікавлене у зниженні обсягів теплоспоживання та скороченні тепловтрат через ризик втрати субсидій.

Отже, наразі особами, які зацікавлені в енергозберігаючій діяльності, є кінцеві споживачі тепла за виключенням населення-отримувачів субсидій. Останніми роками частка зацікавлених в енергозбереженні осіб зменшується через загрозливу тенденцію зростання кількості сімей, які набувають право на субсидії. Зокрема, якщо протягом опалювального сезону 2014-2015 рр. у Сумській області при тарифі на ТП близько 5 грн/м² субсидії отримували 20% домогосподарств, то протягом опалювального сезону 2015-2016 рр. при тарифі близько 19 грн/м² частка субсидованого населення досягла 65%. За прогнозами експертів, через подальше підвищення тарифів на ТП в опалювальному сезоні 2016-2017 рр. очікується зростання питомої ваги сімей-отримувачів субсидій ще на 50%, тобто більше 90% населення регіону потенційно втратить мотивацію до зниження тепловтрат у внутрішньобудинкових мережах [2; 4].

Ситуація, що складається у сфері теплозабезпечення, загрожує енергетичній та економічній безпеці України. Вона може бути охарактеризована як сповзання до «енергетичної ями», в якій високі тарифи на ТП та інші енергоресурси обумовлюють згортання виробництва товарів і послуг малими та середніми підприємствами через високу собівартість продукції і, отже, її ринкову неконкурентоспроможність, ведуть до нераціонального витрачання коштів платників податків через державну систему субсидій на оплату комунальних послуг замість реалізації енергозберігаючих заходів у національному та регіональному господарствах.

На наш погляд, основними шляхами виходу з цієї «енергетичної ями» є такі.

1. Реформування методики розрахунку тарифів на ТП. Прибуток теплогенеруючого та теплорозподільного підприємств доцільно формувати на базі обсягів їх нормативно-чистої продукції без врахування паливної складової та теп-

ловтрат, щоб виключити зацікавленість тепловиків у використанні найдорожчого палива і можливість відшкодування ними усіх витрат, пов'язаних з тепловтратами. Для мотивації таких компаній до проведення робіт з підвищення енергоефективності з метою зниження рівнів тепловтрат у магістральних тепломережах пропонуємо додатково розробити механізм підвищення прибутку підприємств внаслідок впровадження ними енергоефективних інвестиційних проєктів, економічні результати яких дозволяють знизити тариф.

2. Для подальшого заохочення населення до реалізації енергозберігаючих заходів необхідно у найкоротший термін дооснастити всі будинки, підключені до системи централізованого ТП, приладами обліку тепла з метою виключення з тарифу вартості внутрішньобудинкових тепловтрат.

3. Розроблення та впровадження економічного механізму стимулювання об'єднань власників багатоквартирних будинків до виконання комплексу робіт із встановлення індивідуальних теплових пунктів у житлових будинках з метою регулювання обсягів теплоспоживання, наприклад, через існуючий механізм державного кредитування на цілі енергоефективності. У свою чергу, це мотивуватиме теплопостачальні компанії до більш гнучкого та точного регулювання температури теплоносія у магістральних тепломережах.

4. Реформування чинної системи державних субсидій населенню на оплату комунальних послуг шляхом монетизації адресних субсидій. Для цього доцільно створити систему спеціальних індивідуальних рахунків домогосподарств, на які б держава перераховувала дотаційні кошти з можливістю їх використання на оплату комунальних послуг та фінансування енергозберігаючих заходів. З боку уряду має бути гарантоване вчасне надходження коштів на такі рахунки для виключення можливості виникнення заборгованості держави перед населенням і, відповідно, населення перед теплопостачальними організаціями з метою уникнення нарахування пені за невчасну оплату комунальних послуг. Монетизація субсидій, на нашу думку, дозволить підвищити рівень реальних доходів населення та його купівельну спроможність, сприятиме розвитку ринку енерго- і ресурсозберігаючих товарів та послуг.

(Публікація містить результати досліджень, виконаних за грантом Президента України за конкурсним проєктом № Ф66 / 12689 Державного фонду фундаментальних досліджень)

Література:

1. *Индекс реальной заработной платы [Электронный ресурс] / Минфин, 2016. – Режим доступа: <http://index.minfin.com.ua/index/real/>.*
2. *Офіційний сайт Департаменту соціального захисту населення Сумської обласної державної адміністрації [Електронний ресурс], 2016. – Режим доступу <http://www.soc-zahyst.sm.gov.ua/index.php/uk/>.*
3. *Офіційний сайт ТОВ «Сумитеплоенерго» [Електронний ресурс], 2016. – Режим доступу: <http://teplo.sumy.ua>.*
4. *Своя правда. Тарифи [Електронний ресурс]. – 31.08.2016. – Режим доступу: https://www.youtube.com/watch?v=vabphPeOS1A&ebc=ANyPxKoWalhgCWT1hMrGSMr5kErAueQ08C4LxN8BzvJuRSwaTQkJ7DfABhU14XRIVRbrdxlSq_y3.*
5. *Средняя зарплата по Украине [Электронный ресурс] / Минфин, 2016. – Режим доступа: http://index.minfin.com.ua/index/average/?_ga=1.114903815.1207920183.1390397499.*

Сотник І. М. Проблеми формування економічно обґрунтованих тарифів на теплопостачання у Сумській області / І. М. Сотник, М. І. Сотник // Енергоефективність економіки: проблеми сьогодення та майбутнього: матеріали міжнародної науково-практичної конференції, 12-13 жовтня 2016 р. – Полтава: ПолтНТУ, 2016. – С. 207-210.